

metafyzické spekulace, druhému kvůli jeho kostnickému procesu, proti němuž pražští mistři podali ke koncilu apelaci. Výjimečně jde o dva, nanejvýš tři řádky, jinak se tu jen mihne privilegium pro pražskou univerzitu, zmínka o pronunciaci či kvodlibetech. V soupisech edic nechybějí *Monumenta historica Universitatis Pragensis*, katalogy kolejních knihoven, Husovy kvestie, Jeronýmovy sebrané spisy a kvodlibetní příručka z roku 1409. Vedle mých studií se v seznamech literatury objevují pouze práce Jiřího Kejře (jedna z nich dokonce v češtině) a překvapivě i článek Františka Grause o Husově kostnické při. Výčet postrádaných edic (Husovy univerzitní promluvy) i závažných monografií ve světových jazycích (např. F. M. Bartoše, Miroslava Boháčka, Jaroslava Kadlece) by tu byl namístě, totéž by se však dalo říci i o řadě jiných univerzit. Spíše mne zarazila absence jakékoli zmínky o roli pražské alma mater při vzniku dalších stře-doevropských univerzit. Ze třetího, převážně na 16. století zaměřeného oddílu o reprezentaci pak Karlovo učení zcela vymizelo. Po mém soudu neoprávněně, neboť jeho odchovanci po sobě zanechali obrovskou a typologicky rozmanitou epistolární a básnickou produkci humanistického střihu.

Nejen v tomto případě, ale i v řadě dalších postrádám hlubší erudici při zpracování některých témat. Například v kapitole o dopisech a učenecké korespondenci se více dovíme o *ars dictandi* než o běžné kancelářské agendě zahrnující bezpočet diplomů, žádostí o snížení nebo odpuštění poplatků, notářských opisů apod. Obdobně se zapomnělo na tak závažný atribut právní subjektivity, jaký představovaly pečeti. Co však postrádám nejvíce, jsou věcné a jmenné rejstříky, které by u tak ambiciózní studijní příručky měly být samozřejmostí. Přes tento postesk a některé slabiny může kompendium napomoci příštím badatelům k počáteční orientaci v jinak málo přehledné spleti pramenů k dějinám středověkých univerzit.

FRANTIŠEK ŠMAHEL

Martina MAŘÍKOVÁ, *Finance v životě pražské metropolitní kapituly. Hmotné zabezpečení kanovníků optikou účetních rejstříků z let 1358–1418*, Archiv hlavního města Prahy, Praha 2018 (= Documenta Pragensia Monographia 35)

782 s., ISBN 978-80-86852-77-5

Ačkoli je nepochybné, že peníze hýbou světem a majetek je příčinou velké části dějinných událostí, odborné publikace věnované ekonomickým otázkám netvoří podstatný díl mediévistické produkce. Dalo by se spíše říci, že práce takového zaměření, kvality a rozsahu, jako je zde anotovaná kniha, jsou vzácností.

Objemná publikace Marty Maříkové je věnována účetním rejstříkům společné pokladny pražské kapituly z let 1358–1418. Není tedy celkovým zpracováním veškerého hospodaření kapituly. Zaměřuje se na uvedený pramen, který zachycuje příjmy společné kapitulní pokladny a jejich využití na společné potřeby a na kanovnícké porce. Zpracování tohoto tématu je velmi pracné a nevědné: účetní prameny vyžadují trpělivé, exaktní zpracování, náročné na čas a badatelské síly, na jehož konci ale není líbivý příběh, který osloví čtenáře. Hodnota práce vystoupí až při hlubším studiu a dalším využití.

Kniha přináší jak historicky zpracování, tak edici analyzovaného materiálu. Úvodních téměř 200 stran vyplňuje textová část jako úvod k edici. První třetina pojednává obecně o vývoji kapitul v Evropě a o příslušné historiografii. Co se týče pražské kapituly, výklad obsahuje vedle informací o jejím vzniku a vývoji také celkový přehled jejího hmotného vybavení. Není úplným výčtem majetku ani nesleduje jeho nabytí a vývoj. Zaměřuje se na přehled jeho kategorií, tedy strukturu majetku a popsání forem jeho správy. Postupuje od společného majetku k odděleným prebendám.

Druhá třetina úvodního textu analyzuje detailně příjmy do společné pokladny a jejich využití na potřeby kapituly jako celku i na podělování jednotlivých kanovníků přítomných na předepsané liturgii. Stopuje tok peněz z jednotlivých zdrojů do společné pokladny a jejich vyplacení prakticky obratem těm, kdo měli nárok na příslušný podíl. Ve společné pokladně se vytvářely jen minimální rezervy (např. na údržbu vinic), většina prostředků byla ihned přerozdělována kanovníkům a služebníkům kostela. Detailní rozbor tohoto účetnictví pomohl upřesnit některé kategorie příslušníků metropolitního chrámu.

Účty dávají nahlédnout do provozu kostela a korigují normativní konstatování obsažená ve statutech kapituly.

Poslední třetina úvodní studie má charakter interpretační. Pro čtenáře je tato finální partie nejméně zajímavá. Ze zjištěných účetních fakt vyvozuje závěry pro oblast chování kanovníků, jejich motivaci a rezidenční disciplínu. Statuty naznačená pravidla jsou v účtech zachycena v jejich praktickém fungování a ukazuje se, že prebendy i další majetky a nadace vytvářely propracovaný systém, který zajišťoval příjemcům poměrně pravidelné finanční příspěvky po celý rok. Měl je motivovat k co nejstálější rezidenci a účasti na liturgii v chrámu.

Tato základní teze se ukázala jako pravdivá v hlavních rysech, hlubší analýza a sledování konkrétních osob však přinesly zajímavá upřesnění. Podělování kanovníků porcemi a podíl z částek určených na zádušní bohoslužby nebo jiné liturgické aktivity nebyly jedinými faktory, jež ovlivňovaly míru jejich přítomnosti a zapojení do provozu katedrály. Pátá a šestá kapitola jsou věnovány konstruování představy o hmotném zajištění kanovníků. Jejich celkové příjmy je možno pouze modelovat. Autorka volí formu vzorku k roku 1398, kdy lze příslušná fakta sestavit. Porovnává velikost důchodů z vlastní prebendy a sumu získanou podělováním; dochází k závěru, že podělování bylo finančně zajímavé pro většinu příjmových kategorií. Přesto při sledování seznamů účastníků liturgie zjišťuje, že rezidenci ve více případech dodržovali i ti, kteří měli základní příjem vysoký.

Na rezidenci měly vliv také jiné faktory, jako držba úřadů a různých funkcí. Podle frekvence některých mnohoobročníků při liturgii je vidět, že veřejná činnost nebo držba více prebend neznamenaly vždy zanedbávání povinností v katedrále. Pro katedrálu a kapitolu měla význam poloha jejího sídla. Blízkost různých institucí v rezidenčním městě byla příznivá pro přítomnost kanovníků angažovaných v arcibiskupových úřadech nebo na královském dvoře.

Autorka provedla náznak porovnání se situací v Polsku a Anglii, kde jsou k dispozici vhodné prameny, které již byly také historiograficky zpracovány. Příliš však zobecňuje platnost situace v těchto dvou zemích i pro jiné oblasti, a závěr o výjimečnosti pražské situace proto možná nemusí platit absolutně.

Závěry studie polemizují s obecně vžitými představami. Podíl rezidujících byl výrazně vyšší, než se soudilo podle soudobých stížností. Otevřená však zůstává otázka, nakolik se disciplína při katedrále projevovala protikladně v jiných kapitulách, pokud byly mezi jejich kanovníky stejné

osoby. Přes detailní rozbor a vícestranné nastínění kapitulního finančnictví je těžké si představit, jak vypadalo konkrétně podělování porcemi a chlebem v praxi. Jak si pamatovali kanovníci, kdy bude jaké podělování, zda si museli vyzvednout chleba osobně nebo si pro něj „poslati“ apod.

Teprve osmá kapitola se věnuje přímo prameni, jenž dal vznik celé studii. Jde o pět kompletních účetních rejstříků a dva zlomky z let 1358–1419. Přináší jejich obsah, popis, úvahu o datování, užívání měně a způsobu vedení účtů. Škoda, že tyto informace nebyly zařazeny před výklad o účetnictví, což by pomohlo k snazšímu vnímání textu studie. Kapitulu uzavírá ediční poznámka. Následující, téměř čtyřsetstránková edice (s. 199–586) představuje velkolepý výkon a zpřístupňuje materiál, který bude jistě inspirací k dalším úvahám, prosopografickému zkoumání i základem pro další bádání o hmotných poměrech pražské kapituly.

Knihy je vybavena jmenným a místním rejstříkem (vztahují se bohužel jen k edici, textová část rejstřík nemá). Překvapí také, že lokality jsou identifikovány na různých místech rozdílně (v poznámkách pomocí okresů před rokem 1960, v rejstříku podle okresů nových). Součástí dokumentace jsou také tabulky (s. 639–782), které zpřístupňují detailně zpracovaná data, s nimiž autorka pracuje v textu.

Publikace Martiny Maříkové je významným počinem pro církevní i hospodářské dějiny a jistě se stane trvalou pomůckou pro všechny badatele věnující se poměrům v pražské arcidiecézi kolem roku 1400.

BLANKA ZILYNSKÁ

Jaroslav ČECHURA – Veronika STACHUROVÁ KUCROVÁ – Zuzana VLASÁKOVÁ, *Smiřičtí. Krátké dějiny úspěšného rodu*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2018 (= *Šlechtické rody Čech, Moravy a Slezska 16*)

474 s., ISBN 978-80-7422-646-5

Osud Smiřických patří mezi českou šlechtou k výjimečným. Příčiny mocenského a majetkového vzestupu rodu dává jeden z trojice autorů, Jaroslav Čechura, do souvislosti s weberovským konceptem „protestantské etiky“ (s. 11, 280), což je jistě tvrzení se značným diskusním potenciálem. Právě Čechura v knize zpracoval